

УДК 811.161

Валентина Анатоліївна ВАСИЛЕНКО,

професор кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат філологічних наук, доцент;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9167-1130>

КОМПОНЕНТИ ЛІНГВОПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЮРИСТА

Досліджено компоненти професійної культури юриста. Виявлено особливості впливу професійної культури на мовну свідомість юристів. Проаналізовано реакції, що є компонентами професійної культури юриста і репрезентують правосвідомість.

Особливості професійної діяльності юристів вимагають від фахівців наявності не лише професійних знань, умінь, навичок і досвіду, але й певних позитивних схильностей, інтересів, прагнень, а також здатності використовувати знання й уміння для досягнення поставленої професійної мети.

Аналіз кваліфікованих характеристик майбутнього працівника правоохоронних органів виявив, що визначальним успіхом його діяльності є високорозвинені психічні процеси (концентрація уваги, високий рівень короточасної та довготривалої пам'яті, емпатія, інтуїція тощо), а також спеціальні якості (вербальні здібності, комунікативна компетентність).

Радикальні зміни у змісті форм і методів діяльності правників пред'являють досить високі вимоги до їх професійної підготовки, ділових якостей, психолого-педагогічної, етичної культури, а також мовленнєвої майстерності [1, с. 321–325].

Упродовж останніх років в Україні з'явилися дослідження, у яких розкриваються різні аспекти зазначеної проблеми, зокрема підготовка майбутніх фахівців до професійного спілкування (Т.В. Алексєєва, В.В. Баркасі, Н.П. Волкова, Л.П. Глазкова, В.В. Дарійчук, В.О. Калінін, Г.В. Мельниченко, І.Я. Морозов, В.Г. Пасинок, Л.С. Савенкова).

З урахуванням вищезазначеного можна сказати, що майбутньому правнику за родом своєї діяльності доводиться не тільки оперувати законом, але й роз'яснювати, пояснювати, доводити, переконувати тощо. Тому він повинен уміти активно використовувати спеціальні прийоми впливу на людей, які дозволяють йому досягнути лінгвоправових комунікативних цілей з меншими витратами часу та енергетичними втратами [4, с. 49–54].

Розглянемо особливості сприйняття юристами таких понять, як «закон» і «права». Частотні реакції на стимул «закон»: конституційний,

нормативний, кримінальний кодекс, кодекс, право, істина, порядок, дотримуватися, суд, правило, акт, сила.

У юриспруденції поняття «закон» стосується сфери, яка моделює і регулює модель належної поведінки. Згідно з енциклопедією юриста, конституційний закон є сукупністю нормативних актів, які утворюють конституцію держави.

Таким чином, отримані реакції є компонентами професійної культури юриста і репрезентують правосвідомість, що є центральним компонентом мовної свідомості юристів [3, с. 204–207].

Серед поширених реакцій на стимул «права» виділяються: обов'язки людини, громадянина, конституція, свобода, автомобіль. Кожна людина, будучи громадянином певної країни, має низку прав (у тому числі право на свободу) і обов'язків, проголошених конституцією. Реакція «автомобіль» репрезентує буденну свідомість. До реакцій даного типу на вказаний стимул відносяться поодинокі реакції водійські, машина, світлофор, авто, управління.

Професія «юрист» відноситься до типу, який науковці називають «людина-людина». Робота представників даної спеціальності зосереджується на людях. Показово, що серед реакцій на всі наведені стимули студентів 3 курсу переважають іменники назви істот (юрист, людина, аспірант, партнер, прокурор, адвокат, чиновник). У студентів 4 курсу розрив у кількості вживання іменників назв істот і неістот значно скорочується. І у фахівців, що працюють в органах суду, серед відповідей переважають іменники назви неістот (кодекс, акт, правило, свобода, обов'язки, робота, матеріал, конституція, чесність, істина).

Таке зміщення в бік об'єктних відносин самі юристи пояснюють наступним чином: у процесі професійної діяльності фахівцям доводиться стикатися з прикладами дій різного ступеню жорсткості і тяжкості. Доводиться багато працювати з паперами, праця стає автоматичною. Існуюча система нормативів звітності формалізує діяльність юристів: правила, розпорядки, практика, стандарти, інструкції стають формують «світ» юриста. У кожній конкретній справі фахівець бачить вже не суб'єкта, а якесь абстрактні правовідносини без суб'єкта. У такому випадку з процесу виключаються емоції. Ймовірно, це є проявом механізму захисту від «професійного вигорання».

Цікавий факт, що серед отриманих реакцій практично відсутні дієслова. Одиначими були реакції «дотримуватися, качати, порушувати, виконувати». Зазначені слова закріплені в повсякденній свідомості і відображають необхідність дотримуватися чинних законів. Люди в повсякденному житті стикаються з різними правовими приписами: у новинних та інформаційних повідомленнях про діяльність тих чи інших органів міститься інформація про те, як виконуються певні закони, що буде за порушення чийось прав, акцентується увага на тому,

яких правил необхідно дотримуватися. Дані реакції можуть розглядатися як існуючі поза професійною культурою і не закріплені в професійній мовній свідомості.

Змінюється і співвідношення реакцій-прикметників, що розглядаються з точки зору позитивної / негативної оцінки. Проведене дослідження показало, що найяскравіші емоції викликають слова, пов'язані з поточним станом, в якому випробовувані заповнювали анкети. Наводячи реакції на слова, які можна віднести до сфери професійної діяльності юристів, респонденти частіше використовували слова з позитивною оцінкою: мова – грамотна, правильна, чітка, зв'язна, цікава; інформація – потрібна, необхідна, корисна, важлива.

Однак поступово в мові юристів починає переважати нейтральна лексика без емоційно-оцінного компонента. Наведені студентами четвертокурсниками і юристами-фахівцями прикметники частіше відносяться до юридичної сфери і можуть бути розглянуті, як частина правової свідомості юриста (наприклад: нормативний, кримінальний, конституційний, державний, арбітражний).

Таким чином, наші дані підтверджують, що теоретичні дисципліни, які викладають студентам у процесі навчання і в ході подальшої професійної діяльності, накладають відбиток на якість роботи, на самооцінку, самосвідомість і мовну свідомість юристів. Результати, отримані нами, опосередковано вказують на те, що в процесі професіоналізації юристи здобувають необхідні професійні компетенції і те, як змінюються їхні норми поведінки та ціннісні орієнтири, ідеали і внутрішні структури особистості [2, с. 16–18].

Список бібліографічних посилань

1. Бойко О. Т., Мерзвинський В. В., Юськів Б. М. Еволюція мови права і розвиток юридлінгвістичних знань у відомчих ВНЗ. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених*. 2006. № 9. С. 321–325.
2. Василенко В. А Професійна культура майбутніх юристів як фундамент їх правової свідомості // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 10 квіт. 2012 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2012. С. 16–18.
3. Василенко В. А. Формування лінгвоюридичної культури у студентів-правників через систему творчих завдань // Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 16–17 трав. 2015 р.) / Сум. філія Харків. нац. ун-ту внутр. справ. Суми : Ельдорадо, 2015. С. 204–207.
4. Усманова Е. Ф. Речевая коммуникация в профессиональной деятельности юриста. *Юрислингвистика. Русский язык и современное российское право*. 2007. № 8. С. 49–54.

Отримано 21.02.2018

